УДК 323.2:061.2
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.3.18

Коханець Олександр Андрійович,
аспірант кафедри філософії
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
orcid.org/0009-0000-7493-6379
o.a.kokhanets@udu.edu.ua

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ІНІЦІАТИВ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено громадські ініціативи як основне поле діяльності громадянського суспільства та важливий механізм реалізації громадянської активності. Розкрито сутність поняття «громадська ініціатива», охарактеризовано її ключові ознаки, функції та механізми реалізації. Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння громадських ініціатив у сучасному науковому дискурсі, визначено їхню роль у процесах соціальної самоорганізації, демократичного врядування, розвитку місцевої демократії та забезпечення ефективної взаємодії між громадянами й органами влади. Окреслено основні напрями реалізації громадських ініціатив у політичній, соціальній, економічній та культурно-освітній сферах. Досліджено такі форми громадської активності, як адвокаційні кампанії, громадські слухання, місцеві ініціативи, громадський контроль, волонтерство, благодійність, соціальне підприємництво та культурно-освітні проєкти. Визначено їхнє значення для зміцнення соціальної згуртованості, забезпечення взаємодії між громадянами та владою, розвитку людського капіталу й підтримки вразливих категорій населення.

Обґрунтовано, що в умовах російсько-української війни громадські ініціативи набули особливого значення як інструмент мобілізації суспільних ресурсів, підтримки обороноздатності держави, надання гуманітарної допомоги, захисту прав громадян та збереження національної ідентичності. Підсумовано, що громадські ініціативи є важливим чинником розвитку громадянського суспільства та невід'ємною складовою частиною демократичної держави.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадські ініціативи, громадянська активність, волонтерство, адвокація, громадський контроль, місцеве самоврядування, соціальне підприємництво, культурні ініціативи, демократія.

Kokhanets Alexander,
Postgraduate Student at the Department of Philosophy
Drahomanov Ukrainian State University
orcid.org/0009-0000-7493-6379
o.a.kokhanets@udu.edu.ua

THE ROLE OF CIVIC INITIATIVES IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY

The article examines public initiatives as the primary field of activity of civil society and an important mechanism for the implementation of civic engagement. The essence of the concept of a «public initiative» is revealed, and its key characteristics, functions, and implementation mechanisms are examined. The main scholarly approaches to understanding public initiatives in contemporary academic discourse are analyzed, and their role in processes of social self-organization, democratic governance, the development of local democracy, and the promotion of effective interaction between citizens and public authorities is determined.

The main directions of implementing public initiatives in the political, social, economic, and cultural-educational spheres are outlined. Various forms of civic activity are explored, including advocacy campaigns, public hearings, local initiatives, public oversight, volunteering, charity, social entrepreneurship, and cultural and educational projects.

© Коханець О. А., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Their significance for strengthening social cohesion, ensuring interaction between citizens and public authorities, developing human capital, and supporting vulnerable population groups is determined.

It is substantiated that in the context of the russian-Ukrainian war, public initiatives have acquired particular importance as instruments for mobilizing societal resources, supporting the state's defense capacity, providing humanitarian assistance, protecting citizens' rights, and preserving national identity. The study concludes that public initiatives are an important factor in the development of civil society and an integral component of a democratic state.

Key words: civil society, public initiatives, civic engagement, volunteering, advocacy, public oversight, local self-government, social entrepreneurship, cultural initiatives, democracy.

Постановка проблеми. Суспільні (громадські) ініціативи становлять фундаментальну основу демократичного державотворення, формуючи систему незалежних інститутів, що забезпечують необхідний баланс між державним апаратом та інтересами особистості. У період радикальних трансформацій громадська активність постає не лише ключовим фактором соціальної самоорганізації, а й стратегічним ресурсом життєстійкості всієї політичної системи. Особливої актуальності дослідження цієї проблематики набуває в умовах повномасштабної російської агресії, коли роль таких ініціатив масштабується, охоплюючи всі рівні суспільного буття. Сьогодні їхній вплив інтегрує як локальний активізм, що забезпечує життєдіяльність конкретних територіальних громад, так і загальнонаціональну мобілізацію ресурсів для зміцнення обороноздатності держави та адвокації її інтересів на міжнародній арені. У цьому контексті громадська активність виступає як багаторівневий механізм: вона одночасно виконує функції оперативного гуманітарного реагування, правового захисту громадян та участі у формуванні державної політики. Таким чином, вивчення трансформації громадських ініціатив дає змогу глибше зрозуміти процеси адаптації українського суспільства до екстремальних викликів та оцінити потенціал інституційного зміцнення країни в умовах тривалого воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сторінках наукової літератури громадські ініціативи досліджуються як складові частини громадянського суспільства, демократичного врядування, політичної участі. Зокрема, О. Білоусов трактує громадські ініціативи як атрибут громадянського суспільства, виражений у різних формах активностей його суб'єктів (Білоусов, 2008, с. 117).

Науковий дискурс навколо громадських ініціатив значно розширюється завдяки аналізу їхньої ролі у соціальній самоорганізації та наданні послуг. Зокрема, у такому контексті розглядає громадські ініціативи К. Косухіна, підкреслюючи їхню критичну важливість для побудови якісного діалогу між владою та громадянським сектором за рахунок міжсекторального співробітництва, у якому «виграють усі» (Косухіна, 2021, с. 37). В. Степаненко додає до цього соціологічний вимір, трактуючи активність ініціативних груп через призму (де) інституціоналізації суспільних практик: він наголошує на тому, що ініціативи (наприклад, волонтерство) є яскравим виявом формування нових соціальних смислів та стабільних моделей поведінки, що прийшли на зміну радянським шаблонам (Stepanenko, 2015, p. 30). Інший важливий напрям – це місцева демократія та партисипативне врядування. С. Соха досліджує громадські ініціативи як інструмент впливу на місцеве самоврядування, де через механізми громадського контролю, слухання та електронні петиції мешканці стають активними суб'єктами прийняття управлінських рішень (Соха, 2025, с. 106).

К. Гусакова та Л. Климанська досліджують громадські ініціативи як вияв громадського активізму, який є рушійною силою, що генерує ініціативи та створює канали для їх реалізації, перетворюючи внутрішній мобілізаційний ресурс громадян на конкретні дії: волонтерство, петиції чи адвокаційні кампанії. Відповідно, громадські ініціативи спрямовані «на трансформацію сформованих інституційних практик та їхніх нормативно-ціннісних підстав», орієнтуючись «не так на особисті чи спільні інтереси, як на суспільне благо» (Гусакова & Климанська, 2023, с. 22). Активізм стимулює появу ініціатив, які підвищують організаційну спроможність громадянського сектору, даючи йому змогу бути рівноправним партнером влади у проведенні реформ та здійсненні соціальних змін.

Окремий блок досліджень присвячений політичним механізмам реалізації громадських

ініціатив. Зокрема, І. Кобушко та Я. Кобушко аналізують адвокаційні кампанії та лобіювання як інструменти впливу громадянського суспільства на державну політику (Кобушко & Кобушко, 2025). Соціальний вимір громадських ініціатив висвітлено у працях О. Дейнеко (Дейнеко, 2020), В. Яблонського (Яблонський, 2015) та інших авторів У центрі їхньої уваги перебувають волонтерство, благодійність, підтримка внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших соціально вразливих категорій населення. Економічний аспект громадських ініціатив розглядають Х. Монсон, Р. Чавес (Monzon & Chaves, 2008), І. Чорнодід, Л. Гуляєва та А. Олійник (Чорнодід, Гуляєва & Олійник, 2025), які досліджують соціальне підприємництво, кооперативний рух, громадські фінансові інструменти та інші форми соціальної економіки як механізми забезпечення сталого розвитку громад і підтримки вразливих соціальних груп.

Мета статті полягає в аналізі ролі громадських ініціатив у процесі становлення та розвитку громадянського суспільства, визначенні їхніх основних функцій, механізмів впливу на суспільно-політичні процеси та обґрунтуванні їхнього значення для розвитку демократичного врядування, громадянської активності, соціальної згуртованості та взаємодії між державою і громадянським суспільством в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Розуміння терміна «громадська ініціатива» у сучасній науковій думці базується на розрізненні його широкого та вузького значень, що дає змогу охопити як масштабні суспільні рухи, так і конкретні локальні проєкти. У широкому значенні громадська ініціатива розглядається як будь-яка діяльність окремих громадян або їхніх груп, що має на меті розв'язання актуальних проблем у різних сферах життєдіяльності суспільства чи окремої громади: політичній, економічній, соціальній, екологічній (Косухіна, 2021, с. 35) чи навіть побутовій. Така активність є базисним складником зрілого громадянського суспільства та однією з найбільш перспективних форм реалізації прав людини. У цьому контексті ініціатива виступає як спосіб спільного керування, орієнтований на вироблення консенсусних рішень, атрибут громадянського суспільства, що проявляється у діях, спрямованих на вдосконалення суспільних взаємин та поліпшення якості життя людей, механізм надання місцевих суспільних благ або послуг (Курганський, 2025, с. 96).

У вузькому значенні громадська ініціатива – це конкретна індивідуальна або колективна форма волевиявлення громадян, яка має чітко визначені інституційні ознаки та цільове спрямування. На відміну від стихійної активності, така форма ініціативи характеризується наявністю назви та програми дій, механізмів управління (органів управління), чітко визначених стратегічних цілей. «Головною її особливістю є зосередженість на розв'язанні конкретної суспільної проблеми, мобілізація ресурсів та залучення громадян до активної участі в прийнятих рішеннях» (Курганський, 2025, с. 96). При цьому термін акцентує увагу на тому, що джерелом ініціативи є саме громадянин, що докорінно відрізняє її від державних ініціатив, які виходять від представників влади (Косухіна, 2021, с. 35).

Основні площини вияву громадських ініціатив доцільно розглядати через призму їхньої спрямованості на конкретного суб'єкта або за галузевою належністю до певної сфери суспільного життя. За вектором взаємодії активність громадян реалізується у двох ключових вимірах: «громадянин – влада», що передбачає безпосередній вплив на процеси прийняття управлінських рішень, та «громадянин – громадянин», де вирішення актуальних проблем відбувається шляхом горизонтальної самоорганізації без прямого залучення владних інституцій (Дейнеко, 2020, с. 52–53). Водночас громадські ініціативи виявляють значну варіативність за змістовним наповненням, охоплюючи політичну, соціальну, економічну та культурно-освітню площини. Кожна з цих сфер формує унікальне середовище для реалізації суспільно значущих проєктів: від моніторингу виборчих процесів і захисту трудових прав до впровадження інноваційних освітніх програм та збереження національної ідентичності. Детальний аналіз зазначених напрямів дає змогу глибше зрозуміти механізми трансформації громадської енергії у конкретні результати, що сприяють зміцненню соціальної згуртованості та сталому розвитку суспільства.

Громадські ініціативи в політичній площині є інструментом партисипативної демократії, що

дає змогу громадянам впливати на прийняття рішень та здійснювати контроль за владою. Йдеться переважно про практики у площині «громадянин – влада». Ключовими формами таких ініціатив є адвокаційні кампанії, громадські слухання, місцеві ініціативи, громадський контроль та лобіювання законопроєктів.

Розглядаючи сутність та можливості адвокаційний кампаній, маємо зазначити, що термін «адвокація» (від англійського слова “advocacy”) у перекладі на українську означає «представництво інтересів». Як зазначає І. Кобушко, адвокація є стратегією, спрямованою на зміну політики та законів через тиск на осіб, що приймають рішення. Посилаючись на трактування Інституту Адвокації (Вашингтон, США), дослідниця визначає адвокацію як скоординовану систему дій та зусиль, що ґрунтуються на об’єктивному аналізі реальності та спрямовані на висвітлення прихованих або раніше ігнорованих суспільних проблем. Головною метою цього процесу є формування справедливого та гідного суспільства шляхом переконання представників політичної та економічної еліти ухвалити рішення, які реально покращують якість життя людей з обмеженими ресурсами чи владними повноваженнями. Оскільки громадяни, які безпосередньо потерпають від певної проблеми, часто не мають можливості усунути її самотужки, виникає критична потреба у залученні суб’єктів, здатних змінити ситуацію. Саме тому фундаментальною ознакою адвокації є прямий вплив на осіб, які приймають рішення (decision-makers) (Кобушко & Кобушко, 2025, с. 4–5). Завдяки такому підходу адвокаційна кампанія виконує важливу інклюзивну функцію, надаючи дієві інструменти впливу навіть найбільш вразливим або ізольованим групам населення. Як влучно зазначили автори методичного посібника з підготовки тренерок кампаній з адвокації для відстоювання прав жінок, «адвокація – це процес, у результаті якого ті, хто зазвичай нікого не слухає, чують тих, хто зазвичай мовчить» (Амбарцумова, Ламах & Дмирієва, 2021, с. 45).

Важливою складовою частиною політичної активності та локальної демократії є громадські слухання та місцеві ініціативи. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про місцеве самоврядування», територіальна громада має право «проводити слухання – зустрічатися з депутатами сільської, селищної, міської ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких заслуховувати зазначених осіб, порушувати питання та вносити пропозиції щодо вирішення питань місцевого значення» (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997). Громадські слухання постають як форма безпосередньої участі членів громади у здійсненні самоврядування, де пропозиції учасників підлягають обов’язковому розгляду владою, хоча зазвичай мають рекомендаційний характер. За цим Законом (ст. 13), порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади (ТГ). Як зазначає Т. Панченко, на основі аналізу статутів ТГ «на практиці громадські слухання виявляються скоріше дорадчою, ніж учасницькою практикою», адже «ініціатива проведення громадських слухань належить не лише громадянам, але й меру, депутатам, виконавчому комітету», для яких ця процедура виявляється набагато простішою, ніж для пересічних представників ТГ (Панченко, 2011, с. 302).

У свою чергу, місцева ініціатива (ст. 9 Закону) дає членам громади «ініціювати розгляд радою у порядку місцевої ініціативи будь-якого питання, віднесеного до повноважень органів місцевого самоврядування» (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997). Як зазначають І. Кобушко та Я. Кобушко, «це можливість бути почутими, можливість донести проблему до депутатів місцевих рад та показати громаді, яку позицію займає місцева влада щодо порушеної проблеми» (Кобушко & Кобушко, 2025, с. 23). Законодавство передбачає, що належним чином зареєстровані ініціативи громадян розглядаються місцевою владою публічно. На засідання ради, де обговорюється пропозиція, запрошують авторів ініціативи, а підсумкове рішення ради за наслідками розгляду має бути оприлюднене для громади. Проте практична «реалізація місцевих ініціатив та проведення громадських слухань ускладнюється через відсутність чітких механізмів імплементації пропозицій громади у практичну діяльність органів місцевого самоврядування» (Соха, 2025, с. 111).

Наступною важливою площиною є громадський контроль, ключовими аспектами якого виступають моніторинг використання публічних коштів та оцінка ефективності реалізації

програм. Громадський моніторинг визначається як «системне та комплексне дослідження діяльності органів публічної влади у сфері підготовки та прийняття рішень, контролю за їх виконанням. Метою громадського моніторингу є підвищення підзвітності, прозорості діяльності органів влади та просування реформ в інтересах суспільства через виявлення слабких місць та внесення змін в наявні політики» (Панасюк, 2018, с. 298).

Окреме місце в системі політичного впливу посідає лобіювання. На відміну від адвокації, яка завжди є публічною та орієнтованою на захист уразливих груп, лобізм може мати на меті просування інтересів різних соціальних, політичних або бізнес-груп шляхом впливу на законодавчий процес. У широкому сенсі лобізм – це «встановлення контактів і передача повідомлень представникам влади з наміром вплинути на їхні рішення» (Амбарцумова, Ламах & Дмирієва, 2021, с. 46). Функціональне призначення лобізму в системі політико-правових відносин полягає в налагодженні конструктивного каналу комунікації між недержавними суб'єктами та інститутами публічної влади. У практичному вимірі основними цілями лобізму є «гармонізація відносин з працівниками державних структур <…>; моніторинг рішень та дій законодавців, керівників державних органів у сферах, що торкаються діяльності організації, інтереси якої лобіюються; забезпечення представництва інтересів організації на всіх рівнях державного управління; <…> забезпечення владних структур інформацією щодо діяльності та проблем, які стосуються певної організації чи соціальної групи» (Тихомирова, 2015, с. 16).

Сутність лобіювання полягає у «мистецтві переконання» та конкуренції аргументів щодо окремих аспектів державної політики. Лобісти виступають посередниками між громадськістю та державою, інформуючи посадовців про інтереси окремих груп, що забезпечує легітимність рішень, які ухвалюються. При цьому ефективне лобіювання передбачає не лише прямий контакт із депутатами, а й підготовку законопроєктів, інформаційну роботу з фракціями та проведення широких кампаній у ЗМІ (Кобушко & Кобушко, 2025, с. 56).

Вагомий потенціал у лобіюванні та адвокації під час війни продемонструвала українська діаспора, здійснюючи тиск на уряди своїх держав задля надання політичної, економічної, дипломатичної та військової допомоги Україні, запровадження санкційних заходів, спрямованих проти агресора та визнання його країною-терористом, а також привертаючи увагу звичайних жителів своїх країн до подій в Україні (Грачевська & Ахмаджанова, 2023, с. 108, 111–112).

Ініціативи в соціальній площині спрямовані на безпосереднє розв'язання проблем соціальних груп та підвищення якості життя громадян. Ці практики громадського активізму реалізуються у площині «громадянин – громадянин». Як зазначає О. Дейнеко, вони пов'язані з можливістю впливати на вирішення різноманітних проблем у громаді без участі влади, проблем соціальних груп або окремих громадян. До таких практик відносять благодійність, матеріальну та нематеріальну допомогу, волонтерство, соціально спрямовані заходи, які допомагають вирішити локальні проблеми (Дейнеко, 2020, с. 53).

Волонтерство стало «кістяком» спроможного громадянського суспільства в Україні, особливо після 2014 року. Численні дослідження підтверджують, що волонтерська допомога є формою соціальної солідарності, що забезпечує потреби як силових структур, так і цивільного населення, яке постраждало від агресії (Яблонський, Вознюк & Горєлов, 2015, с. 12). Після початку повномасштабного вторгнення швидке зростання волонтерства стало яскравим виявом інституціоналізації громадського активізму, який перетворився «на щоденну практику для багатьох громадян» (Гусакова & Климанська, 2023, с. 25).

Громадські організації виступають ключовими стейкхолдерами у підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів, формуванні політики щодо ВПО, забезпечуючи їхню соціалізацію, юридичний захист та психологічну підтримку. Важливим інструментом в забезпеченні реалізації прав ВПО стала їхня взаємодія з владою через функціонування створених при обласних військових адміністраціях Рад з питань ВПО, які допомагають «людям не відчувати себе ізольованими, <…> владі чути проблеми ВПО, <…> скоординувати зусилля з нашими міжнародними партнерами» (Кот, Гриняк, Купіна & Шакун (ред.), 2023, с. 156).

О. Карпенко та О. Швед наголошують на важливості жіночих ініціатив (зокрема, історичного досвіду Жіночих рад) у розвитку адресної допомоги сім'ям, дітям та особам, які опинилися у складних життєвих обставинах через війну (Карпенко & Швед, 2025, с. 182).

Економічні ініціативи сприяють сталості громад та формуванню інклюзивного ринку праці. Центральне місце тут посідає соціальна економіка, яку Х. Монсон та Р. Чавес визначають як «третій сектор» або «полюс соціальної корисності» між державою та бізнесом (Monzon & Chaves, 2008, p. 552). Її пріоритетом є «соціальний вплив та суспільна користь над максимізацією прибутку» (Чорнодід, Гуляєва & Олійник, 2025). Ключовими виявами такої активності є соціальне підприємництво та кооперація як моделі, що поєднують підприємницьку діяльність з чітко визначеною соціальною місією. Це дає змогу створювати робочі місця для найбільш уразливих категорій населення, зокрема ветеранів війни, молоді та ВПО. Важливу підтримку надають також громадські кредитні спілки, програми мікрофінансування та механізми краудфандінгу (спільнокошту), що залучаються для реалізації локальних проєктів (Чорнодід, Гуляєва & Олійник, 2025).

Важливим доповненням до економічного виміру громадських ініціатив є Government Relations (GR) – системна діяльність з налагодження та підтримки взаємовигідних відносин між організаціями (у тому числі, громадськими чи економічними ініціативами) та органами державної влади. На відміну від лобіювання, яке часто фокусується на точковому впливі задля прийняття конкретного закону, GR розглядається як безперервний процес комунікації, спрямований на побудову довгострокового партнерства та взаєморозуміння між державою та суспільними акторами (Тихомирова, 2015, с. 15–16). У контексті громадських ініціатив GR варто розглядати через такі аргументи:

– GR перетворює спонтанний активізм на структуровану соціальну інституцію – це дає змогу громадським ініціативам не лише критикувати владу, а й виступати професійним партнером у розробленні економічних стратегій, що відповідає соціологічній інтерпретації активізму як системи норм і правил;

– для економічних ініціатив, таких як соціальні підприємства чи кооперативи, GR є інструментом захисту інтересів у регуляторному середовищі, що допомагає створювати сприятливий клімат для «третього сектору» економіки, де пріоритетом є суспільна користь;

– через механізми GR громадські об'єднання формують свій імідж як відповідальних суб'єктів, що сприяє залученню державних ресурсів або підтримці муніципальних програм розвитку інфраструктури;

– системна взаємодія дає змогу громадськості та владі виявляти потенційні соціальні чи економічні проблеми на ранніх етапах, уникаючи кризових ситуацій через механізми консультацій та громадських експертиз (Тихомирова, 2015, с. 16–17).

Таким чином, якщо адвокація часто виступає інструментом тиску «знизу», то GR у системі громадських ініціатив є містком, що забезпечує інтеграцію суспільних інтересів у державну політику на постійній основі, роблячи громадянське суспільство невід'ємним елементом демократичного врядування.

Разом з економічними процесами важливу роль відіграє культурно-освітня площина, де ініціативи спрямовані на формування свідомої громадянської ідентичності та розвиток людського капіталу. Одним з пріоритетів тут є збереження культурної спадщини, що втілюється у проєктах на кшталт студентської ініціативи «Культурна спадщина – духовне джерело майбутнього», яка залучає молодь до вивчення народних традицій, обрядів та духовних цінностей (Кот, Гриняк, Купіна & Шакун (ред.), 2017, с. 51). Громадські організації також ініціюють створення народних музеїв та облаштування пам'ятних місць, що зміцнює історичну пам'ять громади. Вагому роль відіграють освітні хаби та система неформальної освіти, зокрема створення дискусійних майданчиків, «Шкіл лідерів» (наприклад, школа "Future is now") та «Академій навичок», які допомагають молодим людям набути компетенцій для ефективної участі в керуванні громадою. Окрім того, різноманітні культурні заходи, як-от фестивалі (зокрема фестиваль «Юність») (Кот, Гриняк, Купіна & Шакун (ред.), 2017, с. 61), книжкові клуби («Ніч Поезії»), мистецькі квести та проєкти на кшталт «Ніч у бібліотеці», не лише популяризують українську культуру, а й сприяють активному міжкультурному

діалогу та соціальній згуртованості (Кот, Гриняк, Купіна & Шакун (ред.), 2017, с. 77).

В умовах російсько-української війни культурні ініціативи, як і культура загалом, стали засобом супротиву та культурної дипломатії. Вони не лише формують і зберігають ідентичність українців, багато з яких були вимушені покинути свій дім, але й допомагають осмислити трагедію, проговорити біль, відчути спільність у найважчий час. Відтворюючи сучасні події та їх осмислення, вони «документують колективні й особисті травми, утверджують гуманістичні цінності, формують історичну пам'ять для майбутніх поколінь і показують реальність ситуації в Україні, відкриваючи світу правду про війну, страждання, супротив і незламність українського народу. Через мистецтво й літературу українці не лише зберігають власну ідентичність, а й утверджують її на глобальному рівні, створюючи умови для міжкультурного діалогу та глибшого розуміння українського досвіду» (Урись (ред.), 2025, с. 5–6). На особливу увагу заслуговують «незалежні громадські ініціативи, зокрема такі, як StopFake чи VoxCheck, які здійснюють оперативний фактчекінг і розвінчують фейки» (Міненко, 2025, с. 36), численні культурно-освітні ініціативи української діаспори – створення нових українських шкіл та освітніх осередків у Європі для дітей, що виїхали через війну, використання культурних заходів (фестивалів, мистецьких подій) як каналу трансляції українських сенсів та протидії дезінформації (Panchenko, 2025).

Окрім названих напрямів, за видом діяльності громадські ініціативи бувають правозахисними, екологічними, антикорупційними, за рівнем впливу – локальними, регіональними, національними та міжнародними, а за характером взаємодії з владою – конструктивними, опозиційними, нейтральними (Курганський, 2025 с. 99–100). Таким чином, громадські ініціативи охоплюють усі стратегічні сфери життя, забезпечуючи функціональний зв'язок між владою та суспільством, що є необхідною умовою побудови правової держави.

Висновки. Громадські ініціативи як фундаментальна основа демократичного державотворення в умовах повномасштабної російської агресії стають стратегічним ресурсом життєстійкості всієї політичної системи, інтегруючи локальний активізм територіальних громад із загальнонаціональною мобілізацією ресурсів для оборони держави. Основними площинами вияву ініціатив є вектори «громадянин – влада» (вплив на прийняття рішень) та «громадянин – громадянин» (горизонтальна самоорганізація). Зокрема, у політичній сфері ключовими інструментами є адвокація, громадські слухання, місцеві ініціативи та громадський контроль, що дають змогу громадянам бути почутими та впливати на децизіонерів. У соціальній сфері волонтерство стало «кістяком» спроможного суспільства, забезпечуючи потреби як військових, так і вразливих верств населення (ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю). В економічній площині домінують соціальна економіка та соціальне підприємництво, де пріоритетом є суспільна користь над прибутком. У культурно-освітній сфері ініціативи спрямовані на збереження національної ідентичності та розвиток людського капіталу, що в умовах війни стало формою культурного спротиву.

Список використаних джерел:

Амбарцумова А., Ламах Е., Дмитрієва М. (2021). Кампанії з адвокації для відстоювання прав жінок на місцевому рівні: методичний посібник з підготовки тренерок. Проєкт «Жінки України: залучені, спроможні, незламні». Pact.

Білоусов О. (2008). Громадянська ініціатива в сучасній Україні. *Нова парадигма*, 78, 115–127.

Грачевська Т., Ахмаджанова, Д. (2023). Роль української діаспори у підтримці України в умовах російської агресії. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 15 (1), 108–119. https://doi.org/10.15421/352313.

Гусакова К., Климанська, Л. (2023). Громадський активізм як соціальна інституція: українська версія. *Габітус*, 48, 21–25. https://doi.org/10.32782/2663-5208

Дейнеко О. (2020). Локальний громадський активізм як компонент соціальної згуртованості в об'єднаних громадах: особливості, прояви, агенти. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 26, 51–57. http://apfs.onua.edu.ua/index.php/APFS/article/view/905

Карпенко О., Швед О. (2025). Розвиток соціальної роботи в Україні: від жіночих ініціатив до сучасної професійної соціальної роботи. *Social Work and Education, 12* (2), 182–191. https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.2.4.

Кобушко І., Кобушко Я. (уклад.). (2025). Адвокасі-кампанії та лобіювання: конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет.

Косухіна К. (2021). Громадські ініціативи як чинник самоорганізації суспільства та суттєвий механізм забезпечення соціальних послуг. *Theory and Practice of Public Administration, 2* (73), 33–39. https://doi.org/10.34213/tp.21.02.04

Кот О., Гриняк А., Купіна Л., Шакун, В. (ред.). (2023). Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення. Алерта.

Крупник А. (2016). *Організація роботи регіональних ресурсних центрів з розвитку місцевої демократії: посібник для небайдужих. Методичні рекомендації.* ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення».

Курганський, С. (2025). Типологія громадських ініціатив та їх вплив на політичну систему. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, 1* (77), 95–102.

Міненко, Є. (2025). Інформаційна безпека як складова культурного та ідентифікаційного опору. *Українська культурна ідентичність у часи війни: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву: аналітична записка* / Т. Урись (ред.). 36–39. Видавництво Людмила.

Monzon J. L., Chaves R. (2008). The European social economy: Concept and dimensions of the third sector. *Annals of Public and Cooperative Economics, 79* (3–4), 549–577. https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2008.00370.x.

Панасюк В. (2018). Громадський контроль та громадський моніторинг як форми взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства: проблеми нормативно-правового забезпечення. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 року) /* Г. Ульянова (ред.). Т. 1, 297–299. Видавничий дім «Гельветика».

Панченко Т. (2011). *Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку*. Майдан.

Panchenko T. (2025, June 2). *Diaspora or returners? Two paths, one mission for Ukrainian refugees in Germany. Denkraum Ukraine*. https://www.denkraum-ukraine.de.

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР (1997, 21 травня). *Відомості Верховної Ради України, 24*, ст. 170. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80.

Соха С. (2025). Теоретико-організаційні засади впливу громадянського суспільства на місцеве самоврядування в Україні: аналіз та перспективи. *Право та державне управління, 1*, 109–116.

Stepanenko V. (2015). Ukraine's revolution as de-institutionalisation of the post-Soviet order. *Ukraine after the Euromaidan: Challenges and hopes* / V. Stepanenko & Y. Pylynskyi (Eds.), 29–47. Peter Lang.

Тихомирова Є. (2015). Government relation і лобізм: спроба порівняльного аналізу. *Політикус, 1*, 15–18.

Удалова О., Буянова Г., Ївженко, Ю. (ред.). (2017). Діяльність громадських організацій в сучасних соціокультурних умовах: навчально-методичний посібник. НМЦ «Агроосвіта».

Урись Т. (ред.). (2025). *Українська культурна ідентичність у часи війни: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву: аналітична записка*. Видавництво Людмила.

Чорнодід І., Гуляєва Л., Олійник А. (2025). Європейські ініціативи у сфері соціальної економіки: аналіз інструментів, політики та можливостей для зміцнення інклюзивного розвитку України. *Економіка та суспільство, 80.* https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-165.

Яблонський В., Вознюк П., Горєлов Д. та ін. (2015). *Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь* (О. Корнієвський & М. Розумний, ред.). НІСД.

References:

Ambartsumova, A., Lamakh, E., & Dmyriieva, M. (2021). Kampanii z advokatsii dlia vidstoiuvannia prav zhinok na mistsevomu rivni [Advocacy campaigns for defending women's rights at the local level]. Pact Ukraine. [in Ukrainian].

Bilousov, O. (2008). Hromadianska initsiatyva v suchasnii Ukraini [Civil initiative in modern Ukraine]. *Nova paradyhma*, 78, 115–127. [in Ukrainian].

Hrachevska, T. & Akhmadzhanova, D. (2023). Rol ukrainskoi diaspory u pidtrymtsi Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii [The role of the Ukrainian diaspora in supporting Ukraine under Russian aggression]. *Filosofiia ta Politolohiia v Konteksti Suchasnoi Kultury*, 15 (1), 108–119. https://doi.org/10.15421/352313. [in Ukrainian].

Husakova, K., & Klymanska, L. (2023). Hromadskyi aktyvizm yak sotsialna instytutsiia: Ukrainska versiia [Civic activism as a social institution: The Ukrainian version]. *Habitus*, 48, 21–25. https://doi.org/10.32782/2663-5208 [in Ukrainian].

Deineko, O. (2020). Lokalnyi hromadskyi aktyvizm yak komponent sotsialnoi zghurtovanosti v obiednanykh hromadakh: Osoblyvosti, proiavy, ahenty [Local civic activism as a component of social cohesion in united territorial communities: Features, manifestations, and agents]. *Aktualni Problemy Filosofii ta Sotsiolohii*, 26, 51–57. Retrieved from: http://apfs.onua.edu.ua/index.php/APFS/article/view/905. [in Ukrainian].

Karpenko, O., & Shved, O. (2025). Rozvytok sotsialnoi roboty v Ukraini: Vid zhinochykh initsiatyv do suchasnoi profesiinoi sotsialnoi roboty [Development of social work in Ukraine: From women's initiatives to modern professional social work]. *Social Work and Education*, 12 (2), 182–191. https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.2.4. [in Ukrainian].

Kobushko, I., & Kobushko, Ya. (2025). Advokasi-kampanii ta lobiiuvannia [Advocacy campaigns and lobbying]. Sumy State University. [in Ukrainian].

Kosukhina, K. (2021). Hromadski initsiatyvy yak chynnyk samoorhanizatsii suspilstva ta suttievyi mekhanizm zabezpechennia sotsialnykh posluh [Public initiatives as a factor of society self-organization and an essential mechanism for providing social services]. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (73), 33–39. https://doi.org/10.34213/tp.21.02.04 [in Ukrainian].

Kot, O., Hryniak, A., Kupina, L., & Shakun, V. (Eds.). (2023). Hromadianske suspilstvo ta pravova derzhava: Vyklyky sohodennia [Civil society and the rule of law: Contemporary challenges]. Alerta. [in Ukrainian].

Krupnyk, A. (2016). Orhanizatsiia roboty rehionalnykh resursnykh tsentriv z rozvytku mistsevoi demokratii: Posibnyk dlia nebaiduzhykh [Organization of regional resource centers for local democracy development: A guide for active citizens]. Asotsiatsiia Spryiannia Samoorhanizatsii Naselennia. [in Ukrainian].

Kurhanskyi, S. (2025). Typolohiia hromadskykh initsiatyv ta yikh vplyv na politychnu systemu [Typology of public initiatives and their impact on the political system]. *Naukovi Pratsi Mizhrehionalnoi Akademii Upravlinnia Personalom. Politychni Nauky ta Publichne Upravlinnia*, 1 (77), 95–102. [in Ukrainian].

Minenko, Ye. (2025). Informatsiina bezpeka yak skladova kulturnoho ta identyfikatsiinoho oporu [Information security as a component of cultural and identity resistance]. In T. Urys (Ed.), Ukrainska kulturna identychnist u chasy viiny: Literaturno-publitsystychni, sotsialno-psykholohichni, osvitni ta informatsiini vymiry sprotyvu [Ukrainian cultural identity in times of war: Literary, socio-psychological, educational and informational dimensions of resistance] (pp. 36–39). Vydavnytstvo Liudmyla. [in Ukrainian].

Monzon, J. L., & Chaves, R. (2008). The European social economy: Concept and dimensions of the third sector. Annals of Public and Cooperative Economics, 79 (3–4), 549–577. https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2008.00370.x.

Panasiuk, V. (2018). Hromadskyi kontrol ta hromadskyi monitorynh yak formy vzaiemodii orhaniv publichnoi vlady ta hromadianskoho suspilstva: Problemy normatyvno-pravovoho zabezpechennia [Public control and public monitoring as forms of interaction between public authorities and civil society: Problems of legal regulation]. In H. Ulianova (Ed.), *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii* [Legal and institutional mechanisms for ensuring Ukraine's development in the context of European integration] (Vol. 1, pp. 297–299). Helvetyka. [in Ukrainian].

Panchenko, T. (2011). Pryntsyp subsydiarnosti u suchasnomu demokratychnomu rozvytku [The principle of subsidiarity in contemporary democratic development]. Maidan. [in Ukrainian].

Panchenko, T. (2025, June 2). Diaspora or returners? Two paths, one mission for Ukrainian refugees in Germany. Denkraum Ukraine. Retrieved from: https://www.denkraum-ukraine.de/medien/blog/beitrag.

Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini (1997). [On local self-government in Ukraine] Verkhovna Rada of Ukraine (Law No. 280/97-VR). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80. [in Ukrainian].

Sokha, S. (2025). Teoretyko-orhanizatsiini zasady vplyvu hromadianskoho suspilstva na mistseve samovriaduvannia v Ukraini: analiz ta perspektyvy [Theoretical and organizational foundations of civil society influence on local self-government in Ukraine: Analysis and prospects]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 1, 109–116. [in Ukrainian].

Stepanenko, V. (2015). Ukraine's revolution as de-institutionalisation of the post-Soviet order. In V. Stepanenko & Y. Pylynskyi (Eds.), Ukraine after the Euromaidan: Challenges and hopes (pp. 29–47). Peter Lang.

Tykhomyrova, Ye. (2015). Government relation i lobizm: Sproba porivnialnoho analizu [Government relations and lobbying: An attempt at comparative analysis]. *Politykus*, 1, 15–18. [in Ukrainian].

Udalova, O., Buianova, H., & Yivzhenko, Yu. (Eds.). (2017). Diialnist hromadskykh orhanizatsii v suchasnykh sotsiokulturnykh umovakh [Activities of public organizations in contemporary socio-cultural conditions]. NMTs Ahroosvita. [in Ukrainian].

Urys, T. (Ed.), Pukhonska, O., Khorob, S., Bybyk, D., Nekiz, T., Protska, S., & Minenko, Ye. (2025). Ukrainska kulturna identychnist u chasy viiny: Literaturno-publitsystychni, sotsialno-psykholohichni, osvitni ta informatsiini vymiry sprotyvu [Ukrainian cultural identity in times of war: Literary, socio-psychological, educational and informational dimensions of resistance]. Vydavnytstvo Liudmyla. [in Ukrainian].

Chornodid, I., Huliaieva, L., & Oliinyk, A. (2025). Yevropeiski initsiatyvy u sferi sotsialnoi ekonomiky: Analiz instrumentiv, polityky ta mozhlyvostei dlia zmitsnennia inkliuzyvnoho rozvytku Ukrainy [European initiatives in the field of social economy: Analysis of instruments, policies, and opportunities for strengthening inclusive development in Ukraine]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, 80. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-165. [in Ukrainian].

Yablonskyi, V., Vozniuk, P., Horielov, D. et al. (2015). Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini [Development of civil society in Ukraine]. NISD. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.10.2026